การเติมธรรมะลงในชีวิต
ADDING DHAMMA INTO LIFE

ผู้เขียน : พุทธทาส ภิกขุ
Author: Buddhadasa Bhikkhu

[1]พระมหาอนุพงศ์ วริทฺธิเมธี (แสนสุพรรณ์) และ [2]พระมหามิตร ฐิตปญฺโญ
[1]Phramaha Anupong Varittimate (Sansuphan) and [2]Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]anupong81876@gmail.com

Received : May 1, 2022; **Revised** : June 21, 2022; **Accepted** : July 12, 2022

บทคัดย่อ

ธรรมะ คือ ธรรมชาติ, กฎของธรรมชาติ, หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, และผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามหน้าที่ตามธรรมชาติ ชีวิต คือ ร่างกายและจิตใจล้วนแต่เป็นธรรมชาติ เพราะฉะนั้นธรรมะกับชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถทำให้เข้ากันได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักความถูกต้องคือ อริยอัฏฐังคิกมรรค อย่างเพียงพอ การเติมธรรมะลงในชีวิตเป็นการเติมสิ่งที่ยังขาดให้เต็มด้วยสิ่งที่ประเสริฐ ถูกต้องและเพียงพอต่อความเป็นมนุษย์ จึงจะชื่อว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ

คำสำคัญ: ธรรมะ, ชีวิต

---

[1] นิสิต หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
[2] รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Abstract

Dhamma is nature, the law of nature, duty following the law of nature, and the effect of the practice following natural duties. Life is a body and mind that are all natural. Dhamma and life, therefore, are factors that could be made compatible through sufficiently practicing the right principles of "Ariya-atthangika-magga". Adding Dhamma into life is to fulfill the lack of precious, correct, and sufficient parts that make human being a perfect one.

Keywords: Dhamma, Life

บทนำ

หนังสือเรื่อง "การเติมธรรมะลงในชีวิต" โดยการบรรยายธรรมของท่านพุทธทาส ภิกขุ ปาฐกถาธรรมทางโทรทัศน์สุราฎร์ฯและหาดใหญ่ รายการพพุทธธรรมนำสุข และบรรยายแก่คณะครูจากวิทยาลัยครูจันเกษม วันที่ 26 มกราคม 2526, 23 ตุลาคม 2525 รหัส 6515260126260, 4115251023010 ปาฐกถาธรรมทางโทรทัศน์ ผู้ถอดเสียง ลักขณา สิริทรัพย์ไพบูลย์ , ผู้ตรวจทาน กรชนก ชิดไชยสุวรรณ บรรยายแก่คณะครู ผู้ถอดเสียง พรทวี ยอดมงคล, ผู้ตรวจทาน รุ่งนภา แตระกุล รหัส ISBN 978-616-7574-88-2 เนื้อหาจำนวน 64 หน้า พิมพ์ครั้งแรก ธันวาคม 2562 จำนวน 10,000 เล่ม จัดพิมพ์โดยมูลนิธิหอจุดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ พิมพ์ที่ บริษัทพิมพ์ดี จำกัด

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้สร้างผลงานทางธรรมะไว้อย่างมากมายมีทั้งที่รวมเล่มเป็นหนังสือและ บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง ได้อุทิศตนเพื่องานศาสนาและทำงานช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เพื่อให้ทุกคนได้พบกับสันติสุขโดยตั้งปณิธานไว้ 3 ประการ คือ ข้อที่ 1 พยายามให้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ ไม่ว่าจะถือศาสนาอะไร ข้อที่ 2 ให้ความเข้าใจเป็นอันดีในระหว่างศาสนาทุกศาสนาเพื่ออยู่ร่วมกันในโลกเพื่อช่วยเหลือโลกให้ประสบสันติภาพ ข้อที่ 3 เป็นการมุ่งหมายที่จะดึงหรือชักหรือลากโลกนี้ออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม (พุทธทาสภิกขุ, 2537: 23) ผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ อันเป็นประโยชน์แก่โลกและเป็นประโยชน์แก่พระศาสนายังผลให้ท่านได้รับรางวัลเกียรติยศที่สูงสุด ยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญทางการศึกษาในปี พ.ศ. 2549 และจากสถาบันการศึกษาทั่วไปอย่างมาก (ศิลาน้อยและธานินท์ เหมบุตร, 2521: 72)

ดังนั้น ผู้วิจารณ์จึงมีความสนใจนำหนังสือเล่มนี้มาวิเคราะห์วิจารณ์เพื่อจะได้เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาและเพื่อสืบทอดคำสั่งสอนของท่านให้อนุชนรุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติอันจะเกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมสืบไป

โครงสร้างของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้มีโครงสร้างเนื้อหาที่ผู้เขียนถอดเสียงจากการบรรยายของท่านพุทธทาสภิกขุ นำมาเขียนเป็นหนังสือโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ชีวิตเป็นสิ่งที่เติมธรรมะลงไปได้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 หัวข้อ คือ 1) เติมธรรมคือเติมหน้าที่ 2) เติมธรรมะคือเติมความถูกต้อง

ส่วนที่ 2 เติมธรรมะลงไปในชีวิต แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 หัวข้อ คือ 1) ธรรม 4 ความหมาย 2) หน้าที่สำคัญที่สุด 3) ธรรมคือระบอบปฏิบัติ

ส่วนที่ 3 ธรรมะทำให้ชีวิตสมบูรณ์ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 หัวข้อ คือ 1) ความสุขเกิดจากความพอใจ 2) ความทุกข์ดับไปเพราะทำถูกเมื่อมีผัสสะ 3) เติมธรรมะลงไปทำให้ชีวิตสมบูรณ์

ทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า หนังสือเรื่อง “การเติมธรรมะลงในชีวิต” เล่มนี้ จัดเรียงลำดับเนื้อหาได้อย่างเป็นระบบ คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการกล่าวถึงความเป็นธรรมชาติของชีวิตและธรรมะเป็นสิ่งเดียวกัน เป็นการทำความเข้าในเบื่องต้นให้กับผู้อ่าน ส่วนที่สองเป็นการกล่าวถึงธรรมะที่จะเติมลงในชีวิต ส่วนที่สามเป็นการแสดงผลของการเติมธรรมะลงในชีวิตทำให้เป็นชีวิตที่สมบูรณ์แบบ จึงนับว่าเรียงลำดับเนื้อหาจากเบื่องต้น ท่ามกลาง และที่สุดได้อย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้อ่านรู้ถึงโครงสร้างและสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น

เนื้อหาการวิจารณ์

ส่วนที่ 1 ชีวิตเป็นสิ่งที่เติมธรรมะลงไปได้ ท่านกล่าวว่าชีวิตนี้ประกอบด้วย 2 ส่วนหลักๆ คือ ร่างกายและจิตใจ กายกับใจหรือเรียกว่ารูปกับนาม ก็ล้วนแต่เป็นธรรมชาติ ดังนั้นชีวิตก็เป็นธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เป็นธรรมชาติ เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ธรรมะก็เป็นธรรมชาติ เราก็อาจจะเติมธรรมะลงในชีวิตซึ่งก็เป็นธรรมชาติเหมือนกันได้อย่างแน่นอน เติมให้มากขึ้นด้วยการปฏิบัติธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ การเติมธรรมะคือการเติมหน้าที่ คือการทำหน้าที่ให้ถูกต้องยิ่งขึ้น เรียกเป็นภาษาบาลีว่า สัมมา หรือ สัมมัตตา สัมมา แปลว่า ถูกต้อง สัมมัตตา แปลว่า ความถูกต้อง ในความถูกต้องนี้มีความหมายจำกัดเฉพาะคือว่าไม่เป็นพิษ ไม่เป็นโทษ ไม่เป็นภัย ไม่เป็นอันตรายแก่ผู้ใด มีแต่จะเป็นประโยชน์สุขเกื้อกูลแก่ทุกฝ่าย ตามหลักของพระพุทธศาสนาความถูกต้องนั้นท่านเรียกว่า อริย

อัฏฐังคิกมรรค (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 4/13/21) หนทางอันประเสริฐอันประกอบไปด้วยองค์ 8 สัมมาทิฏฐิ คือ ความคิด ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ เป็นต้น ถูกต้อง และ สัมมาสังกัปปะ มีความปรารถนา หรือความต้องการชนิดที่ถูกต้อง สัมมาวาจา มีการพูดจาที่ถูกต้อง สัมมากัมมันตะ มีการงานที่ประพฤติกระทำอยู่อย่างถูกต้อง สัมมาอาชีวะ ดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้อง สัมมาวายมะ มีความพยายามอยู่อย่างถูกต้อง สัมมาสติ ความรู้สึกควบคุมตนเองมีอยู่อย่างถูกต้อง สัมมาสมาธิ มีจิตตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง 8 ประการ แต่ถ้าสรุปให้สั้นก็จะเหลือเพียง 3 อย่าง คือ ความถูกต้องทางศีล สมาธิ ปัญญา คือ ความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ซึ่งเป็นภายนอก แล้วถูกต้องทางสมาธิ คือ ทางจิต แล้วก็ถูกต้องทางปัญญา คือ ความรู้ที่ควรรู้ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นความถูกต้องทางกาย วาจา จิตใจ (พุทธทาสภิกขุ, 2562: 28) มีความสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรมว่า ชีวิตทั้งหลายเป็นเพียงส่วนประกอบต่าง ๆ มาประชุมกัน ตัวตนแท้จริงของสิ่งทั้งหลายไม่มี เมื่อแยกส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ทาประกอบกันออก ก็ไม่พบตัวตนของสิ่งนั้นเหลืออยู่ ยกตัวอย่างเช่น รถ เมื่อนำส่วนประกอบต่าง ๆ มารวมกันเข้าตามที่กำหนด ก็บัญญัติเรียกกันว่า รถ แต่เมื่อแยกส่วนประกอบทั้งหมดออกจากกัน ก็หาตัวของรสไม่ได้ เมื่อเห็นเช่นนี้พุทธธรรมจึงแสดงต่อไปอีกว่าส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง และโดยที่พุทธธรรมมีความเกี่ยวข้องพิเศษกับเรื่องชีวิต โดยเฉพาะในด้านจิตใจ การแสดงส่วนประกอบต่าง ๆ จึงครอบคลุมทั้งวัตถุและจิตใจ หรือทั้งรูปธรรมและนามธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552: 15)

ทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงชีวิตซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนหลักๆ คือกายกับใจ ล้วนแต่เป็นธรรมชาติ และธรรมะก็เป็นธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงความเป็นอันเดียวกันของชีวิตกับธรรมะ ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงชีวิตในมุมมองของนักวิชาการ โดยมุ่งเน้นถึงขันธ์ห้าหรือเป็นเพียงส่วนต่าง ๆ ที่มาประชุมกันเข้าโดยรวมแล้วมี 2 ส่วนคือ รูปกับนาม ทั้ง 2 ท่านได้อธิบายหลักของชีวิตไว้ในแนวเดียวกัน คือเป็นส่วนของธรรมชาติที่สามารถเข้ากันได้กับธรรมะ คือ ความถูกต้องตามหลักมรรคมีองค์ 8 อันเป็นคำสอนหลักของพระพุทธศาสนา

ส่วนที่ 2 เติมธรรมะลงไปในชีวิต คำว่า ธรรมะ มีความหมาย 4 ความหมาย คือ ธรรมะคือธรรมชาติ ตัวเราเนื้อหนัง ร่างกาย จิตใจของเราที่มีอยู่นี้เรียกว่าตัวธรรมชาติ ดินน้ำลมไฟอากาศ วิญญาณ ที่มีอยู่ในร่างกาย นี้เรียกว่าธรรมชาติ ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ กฎของธรรมชาติซึ่งมีอยู่ในตัวเราร่างกายเรา ที่มันเกิดขึ้น เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เจริญอย่างไร เสื่อมอย่างไร จนกระทั่งว่าเราต้องทำอย่างไรกับมัน เป็นตัวกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ในชีวิตนี้แล้ว ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ หน้าที่ของเราคือต้องทำให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์นั้น ๆ เพื่อให้ชีวิตอยู่ได้ เช่น เมื่อเกิดมาแล้ว ต้องกินอาหาร ต้องถ่ายปัสสาวะอุจจาระ อาศัยปัจจัย 4 เป็นต้น และเพื่อให้ชีวิตเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป การเป็นมนุษย์ต้องให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์คนหนึ่ง

ควรจะได้รับ จึงเกิดเป็นหน้าที่ขึ้นหนึ่งว่า เราต้องทำให้ได้รับประโยชน์ของความเป็นมนุษย์ให้ถึงที่สุด ธรรมะคือผลจากหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เมื่อได้ทำหน้าที่ถูกต้องแล้ว ย่อมได้รับผลเป็นสุข เป็นประโยชน์ที่สุด หากทำไม่ถูกต้องก็จะไม่ได้รับประโยชน์คุณค่าอะไร สักแต่ว่ามีชีวิตอยู่ด้วยลมหายใจ นั่นแหละเรียกว่า ผลที่เกิดจากหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ สรุปว่า ธรรมะคือระบอบของการปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของมนุษย์ การปฏิบัติ คือ การทำด้วยกายวาจาใจที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ ถูกต้องตามธรรมะเหมือนรถยนต์สักคันหนึ่งถ้ามีความถูกต้องทุกระบบ ก็ทำให้รถวิ่งได้ดี สบาย อย่างสงบตามปกติและมีความถูกต้อง เพราะรถยนต์คันนี้มีระบบที่ถูกต้องและดี ชีวิตคนเราก็เหมือนกันต้องมีความถูกต้องทุกระบบปฏิบัติในร่างกาย ทั้งทางกายวาจาใจ ก็จะเป็นชีวิตที่เจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็วจนถึงที่สุด คนเราถ้ายังมีความโง่อยู่ ทำไม่ถูกต้อง ก็ยังเรียกว่าปุถุชน คือ คนที่ยังหนาอยู่ด้วยความโง่ความหลง เพราะปฏิบัติไม่ถูกต้องในระบบแห่งการปฏิบัติของความเป็นมนุษย์ทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ ถ้ามีการปฏิบัติถูกทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ บุคคลนั้นก็จะเป็นคนผู้ประเสริฐ ไกลจากความทุกข์จากความชั่ว จึงเรียกว่าอริยบุคคล เพราะมีความสว่างไสว แจ่มแจ้ง สงบเย็น (พุทธทาสภิกขุ, 2562: 29-37) มีความสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรมว่า ธรรมะคือความเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ หรือหลักความเป็นจริงที่มีอยู่โดยธรรมดา ไม่ขึ้นอยู่กับการอุบัติของพระศาสดา เป็นไปตามกฎของปฏิจจสมุปบาท ว่าด้วยสิ่งทั้งหลายอาศัยกันตามเหตุปัจจัยของธรรมชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559: 78)

ทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงธรรมะว่าเป็น 4 ความหมาย คือ ความเป็นธรรมชาติ กฎของธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งเป็นการกล่าวโดยองค์รวมตามสภาพความเป็นจริง ในขณะที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงหลักธรรมะในรูปแบบของกฎธรรมชาติ มุ่งเน้นหลักวิชาการโดยยึดคำสอนจากพระไตรปิฎกเป็นหลัก อันเป็นความจริงที่มีอยู่โดยธรรมดาไม่ขึ้นอยู่กับการอุบัติของพระศาสดา เป็นไปตามกฎของปฏิจจสมุปบาท ว่าด้วยสิ่งทั้งหลายอาศัยกันตามเหตุปัจจัยของธรรมชาติ นักปราชญ์ทั้ง 2 ท่านได้อธิบายความเป็นธรรมชาติของธรรมะไว้ค่อนข้างเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ต่างกันเพียงสื่อที่นำมาแสดงเป็นตัวอย่างเท่านั้น

ส่วนที่ 3 ธรรมะทำให้ชีวิตสมบูรณ์ ความสุขบริสุทธิ์คือความสุขที่เกิดจากความรู้สึกว่าเราได้ทำถูกต้อง พอใจในการกระทำของตน เมื่อมีความรู้สึกพอใจในสิ่งที่ถูกต้องแล้ว ความพอใจนั้นก็ทำให้เกิดความสุข ถ้าไม่มีความพอใจก็ไม่เกิดความสุข เรียกว่า ความสุขเกิดจากความพอใจ ความพอใจ ต้องเป็นความพอใจที่ถูกต้องและบริสุทธิ์ มิใช่ถูกบังคับลักขโมยขู่เข็ญสิ่งนั้นเป็นความพอใจของกิเลส ความพอใจต้องประกอบด้วยธรรมะ คนเรามีความพอใจในการกระทำสิ่งใด ก็มักมีความสุขกับสิ่งนั้น เหมือนชาวนาพอใจในการทำนา การไถ การหว่าน

การเก็บเกี่ยวเป็นต้น ก็มีความสุขกับสิ่งนั้น เหมือนแม่ไก่ฟักไข่ รู้จักการกก การพลิก การหมุนที่ถูกต้อง พอครบกำหนดลูกไข่ก็ฟักออกมาเป็น โดยที่แม่ไก่ไม่ต้องไปหวังอะไรมากเลยว่าลูกไก่จงออกมา แต่แม่ไก่ทำตามวิธีการให้ถูกต้องและพอใจก็พอ (ม. ม., 13/27/31) คนเราทุกวันนี้ทำงานตามความหวังที่มากเกินไปจนเกินตัว หวังด้วยความโง่ที่เผาใจด้วยกิเลส ไม่ทำงานด้วยความถูกต้องจึงทำให้เป็นทุกข์เพราะความไม่พอใจ ฉะนั้นเราจึงควรทำจิตใจให้เป็นปกติ ทำตามหน้าที่ด้วยความถูกต้อง พอใจ จึงจะมีความสุขกับการงานที่ทำ ความทุกข์ดับไปเพราะทำถูกเมื่อมีผัสสะผัสสะ คือ การกระทบของอายตนะภายในกับอายตนะภายนอก ตากระทบรูปทำให้เกิดจักขุวิญญาณ เกิดความรู้สึกต่อรูป เรียกผัสสะทางตา หูได้ฟังเสียงทำให้เกิดโสตวิญญาณ ความรู้เสียงสัมผัสต่อเสียง เรียกว่า ผัสสะทางหู จมูกได้กลิ่นทำให้เกิดฆานวิญญาณ การรับรู้ทางจมูก เรียกว่าผัสสะทางจมูก ลิ้นเมื่อได้สัมผัสกับของที่เคี้ยวเข้าไปทำให้เกิดชิวหาวิญญาณ รู้รสชาติความรู้สึกทางลิ้น เรียกว่า ผัสสะทางลิ้น ผิวหนังได้สัมผัสกับสิ่งที่มากระทบ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่นิ่มนวล หยาบ ละเอียดเป็นต้น ทำให้เกิดกายวิญญาณ การรับรู้ทางกาย เรียกว่า ผัสสะทางกาย สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงสักว่าความรู้สึก อย่าไปหลงยึดติด ปรุงแต่งให้เป็นทุกข์ การทำผิดเมื่อมีผัสสะทำให้เกิดทุกข์ การทำถูกเมื่อมีผัสสะคือการวางเฉย ทำความเข้าใจว่าเป็นเพียงความรู้สึกที่เกิดขึ้นทางอายตนะเท่านั้น ก็จะทำให้เป็นสุข เรียกว่ารู้เท่าทันเมื่อมีผัสสะ (พุทธทาสภิกขุ, 2562: 60) มีความสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ตามที่กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรมว่า อายตนะ 6 ทำหน้าที่รับใช้มนุษย์ 2 อย่าง คือ 1) เป็นทางรับรู้โลก หรือเป็นแหล่งนำโลกมาเสนอต่อมนุษย์ เป็นเครื่องมือสื่อสารทำให้มนุษย์ได้รับข้อมูลความรู้ภายนอก ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้มนุษย์สามารถเกี่ยวข้องและรับรู้กับโลกได้อย่างถูกต้อง ทำให้อยู่รอดและดำเนินไปได้ด้วยดี 2) เป็นช่องทางเสพโลก หรือเป็นประตูที่มนุษย์จะเปิดออกไปรับอารมณ์ที่เป็นรสอร่อยของโลกมาเสพเสวย ด้วยการดู การฟัง การดมกลิ่น การลิ้มชิมรส การแตะต้องเสียดสี ความสนุกสนานบันเทิง ตลอดจนจินตนาการที่หวานชื่นระรื่นใจ ความจริงแล้วหน้าที่ทั้งสองอย่างนี้เป็นอันเดียวกัน อย่างแรกเรียกว่าเป็นหน้าที่หลัก หรือหน้าที่พื้นฐานที่จำเป็น หน้าที่ที่สอง เป็นหน้าที่รอง จะว่าเป็นของแถมหรือส่วนเกินก็ว่าได้ ในกรณีทั้งสองนั้น การทำงานของอายตนะก็เป็นอย่างเดียวกัน ความแตกต่างอยู่ที่เจตจำนงของมนุษย์ ซึ่งมุ่งไปที่ความรู้หรือมุ่งไปที่เวทนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559: 35) คนเราในสังคมทุกวันนี้เป็นคนที่มีความรู้มาก แต่เป็นความรู้ทางตัวหนังสือ รู้ทางสาขาอาชีพ ยังขาดความรู้เรื่องธรรมะ การศึกษาที่เน้นสอนให้เด็กและเยาวชนรู้แค่เรื่องวิชาการและวิชาชีพ แต่ขาดความรู้วิชาชีวิตคือธรรมะ จึงเป็นชีวิตที่ยังพร่องอยู่ ที่ควรเติมให้เต็มด้วยการศึกษาให้รู้ธรรมะแล้วนำไปปฏิบัติ เพราะธรรมะคือหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ตามธรรมชาติ หากเราทำถูต้องตามความเป็นธรรมชาติของเราแล้ว ก็ชื่อว่าเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ด้วยการเติมธรรมะลงในชีวิต

ทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านมีการอธิบายเรื่องการรับรู้ทางอายตนะทั้ง 6 ดังนี้ คือ ท่านพุทธทาสภิกขุ จะเน้นไปในทางสภาวะการรับรู้โดยใช้คำว่า ผัสสะกับการรับรู้สัมผัสทางอายตนะทั้ง 6 เช่น การรับรู้ทางตา เรียกว่า ผัสสะทางตา การรับรู้ทางหู เรียกว่า ผัสสะทางหู การรับรู้ทางจมูก เรียกว่า ผัสสะทางจมูก เป็นต้น กล่าวไว้โดยองค์รวมตามสภาวะของแต่ละอย่าง ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์ จะให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ในแนววิชาการร่วมสมัย โดยอาศัยคัมภีร์หลักคือพระไตรปิฎก มีความเป็นหนังสือวิชาการ มีการอ้างอิงที่มาของแหล่งข้อมูลที่ชัดเจน ทำให้ได้รับความนิยมอย่างมากในแวดวงวิชาการปัจจุบัน แต่สิ่งที่ทั้งสองท่านให้ทัศนะเหมือนกันคือ การใช้อายตนะในทางที่ผิด เป็นเครื่องสนองกิเลสหรือรับใช้กระบวนการสังสารวัฏ ทำให้เกิดความหวังที่ผิด หรือหวังมากเกินไปเป็นเหตุนำความทุกข์มาให้

บทสรุป

1. จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ หนังสือเรื่อง“การเติมธรรมลงในชีวิต”เล่มนี้เป็นผลงานที่เกิดจากการปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ มีผู้นำมาทอดและเรียบเรียง จัดเป็นรูปเล่มได้อย่างเป็นระบบกะทัดรัด จำนวนหน้าไม่มากเกินไป การจัดลำดับเนื้อหามีความเป็นระบบ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการกล่าวถึงความเป็นธรรมชาติของชีวิตและธรรมะเป็นสิ่งเดียวกัน เน้นการทำความเข้าใจในเบื้องต้นให้กับผู้อ่าน ส่วนที่สองเป็นการกล่าวถึงความหมายของธรรมะ 4 อย่าง ที่จะเติมลงในชีวิตด้วยการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา ส่วนที่สามเป็นการแสดงผลของการเติมธรรมะลงในชีวิตทำให้เป็นชีวิตที่สมบูรณ์แบบ จึงนับว่าเรียงลำดับเนื้อหาจากเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดได้อย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้อ่านรู้ถึงโครงสร้างและสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น

2. จุดที่ควรพิจารณา เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ทอดความมาจากการบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่เกิดจากการสั่งสมโดยความเป็นพหูสูต วิเคราะห์โดยหลักการและความรู้ที่ได้จากการศึกษาและปฏิบัติของท่านเอง เนื้อหาบางตอนจึงมีความซ้ำซ้อนและเป็นสำนวนโบราณ ยากที่คนรุ่นใหม่จะทำความเข้าใจ อยากจะนำเสนอให้มีการอธิบายขยายความ หรือตัดเนื้อหาที่ซ้ำกันออกบางส่วน ในบางเนื้อหาที่เป็นคำสมัยเก่า เพื่อให้คนรุ่นใหม่หรือคนต่างถิ่นที่ได้อ่านแล้วเข้าใจความหมายได้ง่ายขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการที่ผู้วิจารณ์ได้ทำการศึกษาและวิจารณ์หนังสือเรื่อง“การเติมธรรมลงในชีวิต” เล่มนี้แล้ว ทำให้ได้รับองค์ความรู้ ดังนี้

1. ธรรมะกับชีวิตล้วนแต่เป็นธรรมชาติ เพราะชีวิตต้องประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น มาประชุมเข้าเป็นอันเดียวกัน ส่วนประกอบเหล่านั้นก็เป็นสิ่งที่ธรรมชาติสรรสร้างทั้งสิ้น

2. มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่เกิดมาเพื่อแสวงหาสิ่งที่สูงสุดตามที่ตนเองต้องการ ด้วยความถูกต้องและเพียงพอ หรือ ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ในการเกิดมาเป็นมนุษย์

3. สิ่งที่ทำให้ชีวิตมนุษย์สมบูรณ์แบบได้คือ ธรรมะ ด้วยการปฏิบัติตามหลักความถูกต้องคือ อริยอัฏฐังคิกมรรค อย่างเพียงพอ การเติมธรรมะลงในชีวิตเป็นการเติมสิ่งที่ยังขาดให้เต็มด้วยสิ่งที่ประเสริฐ ถูกต้องและเพียงพอต่อความเป็นมนุษย์ จึงจะชื่อว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2552. *พุทธธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

_____. 2558. *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

_____. 2558. *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

_____. 2559. *พุทธธรรม* (ฉบับเดิม). พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 2559.

พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ปณิธาน 3 ประการของพุทธทาสภิกขุ.* กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

พุทธทาสภิกขุ, (2562). *การเติมธรรมะลงในชีวิต.* กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ดี จำจัด.

ศิลาน้อยและธานินท์ เหมบุตร. (2521). *วิถีพุทธทาส วิถีสวนโมกข์.* กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.